

Zarządzanie (kierowanie) kościelną szkołą wyższą. Na kanwie działalności Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu

1. Wprowadzenie

We współcześnie preferowanej medialnie tzw. newsowej mądrości, może to zabrzmieć dosyć archaicznie, jednak jest prawdą obiektywną, że instytucja uniwersytetu i uniwersyteckiego kształcenia jest darem średniowiecza. Uniwersytety zaczęły bowiem powstawać w drugiej połowie XII wieku z inicjatywy Kościoła, który był ich mecenasem. Trzeba też pamiętać, że instytucja uniwersytetu nie wywodzi się – zarówno jeśli chodzi o strukturę, organizację, jak i metody i cele działania – ze szkół z powodzeniem funkcjonujących w starożytności (Akademia Platowska, Gimnazjon Arystotelesowski, Szkoła Aleksandryjska i inne). Natomiast pierwszy model kształcenia uniwersyteckiego, jak również uniwersytety średniowieczne wywodzą się z kościelnych ośrodków nauczania, zwłaszcza ze szkół katedralnych (we Wrocławiu 1212) oraz z tzw. studiów generalnych¹. Erygowano je jako instytucje prawa kanonicznego. Stąd nie mogłyby powstać czy też działać z powodzeniem bez poparcia Kościoła i bez jego stałego finansowania². Na powstających uniwersytetach istniały zwykle 4 wydziały: prawa, medycyny, nauk humanistycznych i teologii. Ranga teologii była wysoka, bez niej bowiem nie można było erygować uniwersytetu. Sytuacja znacznie się zmieniła (również w postrzeganiu teologii) w czasach nowożytnych z tej racji, że mecenat nad szkołami wyższymi zaczęło

¹ Studium generalne (*studium generale* lub *studium privilegiatum*) stanowiło korporację naukową o wysokim, elitarnym poziomie nauczania, która po pewnym okresie rozwoju uzyskała znaczny rozgłos naukowy oraz przywilej papieski lub cesarski, podnoszący ją do rangi wyższej uczelni o charakterze ponadregionalnym. Pełnoprawne *studium generale* winno posiadać 4 klasyczne wydziały. Od XIV wieku *studium generale* zastępowano sformulowaniem *universitas*, którego po raz pierwszy użył Innocenty II w 1208 r. w odniesieniu do Uniwersytetu Padewskiego. Por. W. Góralski, *Wydział teologiczny na uniwersytecie. Aspekt historyczny i prawny*, „Studia Nauk Teologicznych PAN. Teologia na uniwersytecie” 2008, nr 3, s. 23; M. Markowski, *Początki wydziału teologii w Krakowie w kontekście uniwersytetów europejskich*, [w:] A. Kubiś (red.), *Jubileusz sześćsetlecia Wydziału Teologicznego w Krakowie 20 X 1996 – 20 X 1997*, Kraków 1998, s. 224–225.

² Por. S. Wielgus, *Historyczne koncepcje i paradygmaty uniwersytetu oraz jego model na dziś i na jutro*, „Studia Nauk Teologicznych PAN. Teologia na uniwersytecie” 2008, nr 3, s. 11.

przejmować państwo, oraz ze względu na fakt dynamicznego rozwoju nauk przyrodniczych, jak się wtedy wydawało – niezawodnych³.

Na płaszczyźnie prawnej uniwersytet średniowieczny opierał się na trzech najistotniejszych przywilejach: 1 – autonomii prawnej, 2 – prawie apelowania do papieża, prawie strajków, 3 – wyłącznym prawie do nadawania stopni uniwersyteckich. Zatem najważniejszymi przywilejami była wewnętrzna jurysdykcja prawna oraz wyłączne kompetencje do nadawania stopni naukowych, z których posiadaniem integralnie było związane prawo nauczania⁴. Warto dopowiedzieć, że uniwersytet średniowieczny obejmował nauczanie wszystkich ówczesnych nauk, stanowiąc *universitas litterarum*, dążąc do uniwersalnego ujęcia poznawanej rzeczywistości, ponadto stanowił wspólnotę nauczycieli i studentów – *universitas scholarium et magistrorum*. Tak jak w *studium generale* uniwersytet był instytucją otwartą dla wszystkich, dla ludzi z różnych warstw społecznych, stanów, zawodów i narodowości. Obejmował również dwa zasadnicze stopnie kształcenia: pierwszy był realizowany na wydziale filozoficznym – *artes liberales* – sztuk wyzwolonych i był sfinalizowany uzyskaniem stopnia *magistra atrium*, co upoważniało absolwenta do podjęcia studiowania na drugim stopniu kształcenia, a więc na jednym z trzech wydziałów: teologii, prawa lub medycyny⁵. Średniowieczny system uniwersyteckiego kształcenia koncentrował się na trzech przedmiotach badawczych: Bóg – natura – człowiek. Rolą uniwersytetu było prowadzenie badań naukowych oraz kształcenie i wychowanie człowieka. To wychowanie powinno prowadzić człowieka ku integralnej, niepozbowionej żadnego z istotnych wymiarów wizji rzeczywistości, powinno umożliwić mu pokonanie przepaści między matematyczno-przyrodniczym obrazem świata a obrazem prezentowanym przez nauki i kulturę humanistyczną. Taką misję pełnił uniwersytet klasyczny z przekonaniem, że istnieją absolutne, niezmiennie i niezależne od ludzkich ocen wartości, nadające sens ludzkiej egzystencji, które mogą być przedmiotem odkrywania i poznawania, a rzeczywistość poznana przez człowieka nie ogranicza się wyłącznie do sfery materialnej, posiadając swój wymiar transcendentny⁶.

W kształceniu ogólnym i zawodowym korzystano z metody scholastycznej, która polegała na racjonalnym, dialektycznie przeprowadzonym wyjaśnianiu wszelkich problemów, które rodziły się integralnie ze źródłem lektur, ściśle określonych na każdym wydziale, z zakresu dzieł starożytnych i średniowiecznych pisarzy. Taka niezmiennosc

³ Por. M. Rusecki, *Teologia na uniwersytecie. Słowo wstępne*, „Studia Nauk Teologicznych PAN. Teologia na uniwersytecie” 2008, nr 3, s. 7.

⁴ Por. S. Wielgus, *op. cit.*, s. 11.

⁵ *Bakalaureat* – najniższy stopień naukowy uzyskiwało wówczas 25–30% studentów. Natomiast magisterium na teologii lub równorzędny mu stopień doktora na prawie i medycynie uzyskiwało 5–7% absolwentów. Por. *ibidem*, s. 12.

⁶ Por. S. Wielgus, *Bogu i Ojczyźnie. Uniwersyteckie przemówienia i listy 1996–1998*, Lublin 1999, s. 54–57.

w formie kształcenia pozostawała do XVI wieku, a więc do reformacji, która dała początek zakwestionowaniu autorytetu Kościoła katolickiego, który stworzył i rozwinął uniwersytety, jak również (zakwestionowana) przez późniejsze ideologie i filozofie oświeceniowe oraz przez prawodawstwo państwowe odrzucające katolicki charakter uniwersytetu (znaczący wpływ prawodawstwa napoleońskiego na inny kształt instytucji uniwersytetu na przełomie XVIII i XIX wieku).

W XIX wieku zarysowały się wyraźnie 4 koncepcje uniwersytetu: niemiecka, angielska, amerykańska i francuska⁷. Wspólną cechą tych koncepcji było to, że odrzucono powszechny i masowy charakter właściwy uniwersytetowi średniowiecznemu. Te instytucje stały się uczelniami dla osób uprzywilejowanych stanowo, wyznaniowo, politycznie i majątkowo. Były zróżnicowane między sobą również co do swej struktury, celów i wyznaczonych zadań. Koncepcja niemiecka (Humboldt, Fichte) – przyjęta przez uniwersytety funkcjonujące na ziemiach polskich – ujawniła, że uniwersytet powinien być nastawiony na odkrywanie, uzyskiwanie i przekazywanie studentom wiedzy i prawdy o całej rzeczywistości, zachowując jedność nauczania i prowadzonych badań. Miał uczyć wyłącznie myślenia, a nie konkretnego zawodu (kształcenie zawodowo-praktyczne lokalizował w szkołach zawodowych). Podobnie koncepcja angielska (kard. Newman) wskazała, że uniwersytet powinien służyć poznaniu prawdy dla samej prawdy, a nie celom praktycznym. Kształcenie wzorcowe obejmowało nauczanie wszystkich dyscyplin wiedzy, stanowiąc prawdziwą *universitas scientiarum*. Kardynał Newman oddzielał w swej koncepcji nauczanie od badań naukowych (powinny być w akademiach, mieli je prowadzić uczeni niezajmujący się dydaktyką), natomiast uniwersytet powinien kształcić i wychować mądrego i dobrego moralnie człowieka, prawdziwego gentelmana, prawego chrześcijanina. Koncepcja amerykańska (1876 rok – założenie uniwersytetu Johna Hopkinsa) zakładała, że działalność badawcza i dydaktyczna uniwersytetu powinna być ściśle związana z praktyką życiową. Towarzyszyło im m.in. przekonanie, że głównym celem ma być kształcenie intelektualnych pionierów dla służby postępowi. Ten wymóg wskazuje, że jedynie profesorowie-badacze są wystarczająco twórczy, aby stymulować rozwój danej dyscypliny naukowej i rozwój intelektualny kształconej młodzieży⁸. Natomiast istotą koncepcji francuskiego modelu uniwersytetu (wpływ Napoleona) było to, że uniwersytet powinien stanowić jeszcze jeden instrument polityki i władzy, a jego głównym zadaniem miało być zawodowe kształcenie lojalnych i użytecznych sług państwa. Zarządzanie uniwersytetem miało być centralistyczne i miało spoczywać w rękach urzędników państwowych. Na szczęście w praktyce nie udało się zrealizować w pełni koncepcji napoleońskiej, chociaż jej wpływ na wyższe, upaństwowione i centralnie zarządzane szkolnictwo nie podlega dyskusji.

⁷ Por. W. Góralski, *op. cit.*, s. 24–25.

⁸ Por. S. Wielgus, *Historyczne...*, s. 12–13.

W XX wieku przedstawione modele uniwersytetu zachowały podstawowe założenia co do badań i dydaktyki, ale wprowadzono zmiany w zakresie dostępności młodzieży do studiów uniwersyteckich. Uczelnie przestały być elitarne, dlatego w pewnym sensie przywrócono im średniowieczny uniwersalizm. Fakt ewoluowania uniwersytetów nie powinien budzić większych zastrzeżeń, zmieniają się bowiem społeczeństwa, ich różnorodność, potrzeby, dla których zaspokajania zostały powołane uniwersytety. Codzienne życie i relacje międzyludzkie niosą nowe wyzwania, którym środowiska naukowe uniwersytetu muszą sprostać. Stąd można powiedzieć – trawestując obecne w literaturze teologicznej powiedzenie – że *Universitas semper reformanda*. Nie należy jednak dopuścić do zmiany istotowej uniwersytetu, a mianowicie: działalność dydaktyczna i niepozorowana działalność badawcza. Współczesna działalność dydaktyczna musi zintegrować sprawność niezależnego precyzyjnego i twórczego myślenia z umiejętnością praktycznego (zawodowego) działania. Należy pamiętać, że wykształcenie teoretyczne, szczególnie humanistyczne, daje człowiekowi intelektualną i etyczną suwerenność w stosunku do wszelkich nacisków i manipulacji. Uniwersytet ma kształcić światłą intelektualnie i prawą etycznie inteligencję, a nie barbarzyńców, którzy będą podporządkowywać naukę temu, co praktycznie użyteczne (Platon: gdy Go zapytano niegdyś, dlaczego Grecy przewyższają barbarzyńców, odpowiedział: ponieważ barbarzyńcy podporządkowują naukę temu, co praktycznie użyteczne)⁹. W obliczu wyzwań współczesnych należy przywołać przekonanie rektora z Bazylei z 1459 r., który inaugurując pracę uniwersytetu, stwierdził, że „uniwersytet nie może zadowolić się hodowaniem biegłych w swojej dyscyplinie zawodowców. Uniwersytet, chcąc spełnić swoje zadanie, musi się stać wspólnotą ludzi poszukujących sensu życia. Musi się stać *officina humanitatis*”, a więc niejako warsztatem człowieczeństwa, w innym wypadku przyniesie ludzkości więcej szkód niż pożytku. Tak więc rodzi się zadanie wyjątkowe, a mianowicie konieczność integralnego postrzegania i traktowania rzeczywistości, bez amputowania wymiarów wpływających wyłącznie z osobistych przekonań, bo przecież „to, co istotne, jest niewidzialne” (Antoine de Saint-Exupéry, *Mały Księżę*). Obrazy rzeczywistości poznawalne i niepoznawalne są względem siebie komplementarne i dopiero razem wzięte tworzą właściwy obraz rzeczywistości. Ten paradygmat jest właściwy dla niektórych uniwersytetów świata, zwłaszcza katolickich, którym zależy nadal, aby służyć wyzwaniu i formowaniu dojrzałego człowieczeństwa: ludzkiego ducha, umysłu, woli i serca¹⁰.

⁹ Por. *ibidem*, s. 15.

¹⁰ Por. Jan Paweł II, *Zadaniem uniwersytetu jest ukazywanie drogi kształtowania dojrzałego człowieczeństwa. Spotkanie z profesorami i studentami Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Częstochowa 6 czerwca 1979*, [w:] S. Urbański (red.), *Uniwersytety w nauczaniu Jana Pawła II*, t. 1 (1978–1988), Warszawa 1999, s. 94.

Natomiast obok niego istnieje drugi paradygmat, ucieleśniony w *pozytywistycznej wizji uniwersytetu*, w której oddziela się fakty od wartości, eliminując wartości z kształcenia akademickiego, a więc rezygnując z moralnego wychowania, tym bardziej z kształcenia teologicznego i religijnego. Relacje ludzkie pozbawione wymiaru transcendentnego i etycznego, skupione wyłącznie na dobrach ekonomicznych, na zysku i konkurencji, nie przynoszą nikomu szczęścia. Sfera moralno-religijna i sfera intelektualna są w człowieku tak ściśle powiązane, że każda próba ich oddzielenia rodzi negatywne konsekwencje. Mogliśmy się o tym przekonać w polskiej rzeczywistości, kiedy państwowe uniwersytety i szkoły wyższe przez długi czas pozostawały pod wyłącznym wpływem pozytywistycznej wizji uniwersytetu, a na domiar złego były poddawane bezwzględnej marksistowskiej ateistycznej indoktrynacji, aktualnie starają się przywrócić kształceniu swoich studentów wymiar etyczny i teologiczny¹¹. Taki stan rzeczy utrzymywał się w niektórych środowiskach – krajach aż do lat 80. ubiegłego wieku. W niektórych środowiskach sytuacja zaczęła się zmieniać stopniowo po Soborze Watykańskim II na skutek odnowienia samej świadomości teologicznej, rozumienia samej teologii przez powrót do myśli biblijnej i patrystycznej, gdzie odkrywano, że teologia „nie jest wyłącznie nauką o Bogu i świecie transcendentnym, lecz nauką o Bogu udzielającym się w Chrystusie człowiekowi, albo o człowieku jako istocie otwartej i ukierunkowanej ku transcendencji, w której może się finalnie spełnić”. Ta zmiana w postrzeganiu rzeczywistości była również możliwa dzięki rozwojowi nauk przyrodniczych i nowych kierunków filozoficznych (fenomenologia, egzystencjalizm), które obalały mit empirycznego i pozytywistycznego myślenia, że nauka wszystko może poznać, że jest zdolna rozwiązać wszelkie problemy świata i człowieka, zapanować nad przyrodą, jak i to, że osiągnięcia nauk empirycznych są absolutnie pewne i niezmiennie. W takich okolicznościach ustawały stopniowo spory i konflikty między nauką i wiedzą filozoficzno-przyrodniczą a wiarą religijną i teologią, zwłaszcza że ściślej i merytorycznie zaczęto określać i precyzować przedmiot badań. Stąd wynikają współczesne propozycje dla realizowania merytorycznych badań interdyscyplinarnych, które mają charakter komplementarny. Te dokonania powoli zmieniały optykę naukowego poznania i współlistnienia ośrodków badawczo-naukowych z kościelnymi podmiotami odpowiednimi do podjęcia takich badań [przywrócenie wydziałów teologicznych na uniwersytetach, powołanie instytutów teologicznych, wydziały teologii w ramach uniwersytetu (Niemcy), istnienie samodzielnych ośrodków teologicznych i uniwersytetów kościelnych (np. Włochy, Francja)]. Strona

¹¹ Por. S. Wielgus, *Historyczne...*, s. 17–18.

kościelna permanentnie dbała o to, aby stopnie naukowe zdobywane na tych uczelniach odpowiadały stopniom i tytułom zdobywanym w jednostkach zależnych od państwa¹².

2. Podległość jurydyczna w zakresie teologicznego kształcenia

Niewątpliwie uniwersytety średniowieczne stały się prężnymi ośrodkami nauczania filozofii, teologii, prawa kanonicznego i medycyny. Bezpośrednio władza kościelna czuwała nad jakością nauczania i prawowiernością. Powstawały pierwsze komisje papieskie do opieki nad poszczególnymi uniwersytetami. I tak np. w 1303 r. Bonifacy VIII utworzył taką komisję do opieki nad Uniwersytetem Rzymskim. Juliusz III natomiast w 1552 r. utworzył komisję do opieki nad studiami dla całego terytorium państwa kościelnego, a Sykstus V w 1588 r. erygował kongregację dziesiątą dla Uniwersytetu Rzymskiego. Z czasem kardynałowie, członkowie kongregacji, mieli przejąć opiekę nad ośrodkami uniwersyteckimi. Można stwierdzić, że była to pierwsza Kongregacja Uniwersytetów, która w II połowie XVII wieku przestała istnieć. Papież Leon XII (1823–1829) w 1824 r. przywrócił Kongregację studiów, która rozciągnęła swoją władzę nie tylko na uniwersytety Państwa Kościelnego, lecz także na uniwersytety innych krajów. Nie podlegały jej jednak seminaria duchowne. Kongregacji powierzono kierowanie studiami w uniwersytetach i wydziałach zależnych od władzy kościelnej, łącznie z tymi, które były prowadzone przez zakony. Benedykt XV 4 listopada 1915 r. powołał Kongregację Seminariów i Uniwersytetów (znacznie częściej nazywaną Kongregacją Edukacji Katolickiej), której zadaniem jest troska o formację kandydatów do święceń oraz o rozwój formacji katolickiej, seminaria duchowne czy szkoły katolickie i uniwersytety kościelne i katolickie na całym świecie, a także o uznanie ich praw ze strony władzy świeckiej-państwowej¹³. Uprawnienia nowej kongregacji potwierdzono w kan. 256 CIC/1917 r. Na skutek reformy Kurii Rzymskiej natomiast Paweł VI Konstytucją Apostolską *Regimini Ecclesiae universae* (15 VIII 1967) rozciągnął kompetencje tej kongregacji na całą działalność edukacyjną Kościoła (szkolnictwo niższe i wyższe). Jan Paweł II w dniu 28 czerwca 1988 r. potwierdził dotychczasowe kompetencje Kongregacji (art. 112–116). Od 26 lutego 1989 r. Sekretariat Stanu Stolicy Apostolskiej zmodyfikował nazwę Kongregacji: *Congregatio de Institutione Catholica*, której prefektem jest Polak kardynał Zenon Grocholewski.

¹² Por. M. Rusecki, *Teologia na uniwersytecie. Słowo wstępne*, „Studia Nauk Teologicznych PAN. Teologia na uniwersytecie” 2008, nr 3, s. 8–9.

¹³ Por. Jan Paweł II, *Konstytucja „Pastor Bonus”*, Nr 112–116; W. Kacprzyk, *Struktura Kurii Rzymskiej*, [w:] E. Szczot, (red.), *Kuria rzymska i pomniki chrześcijaństwa na szlaku do Wiecznego Miasta*, Lublin 2007, s. 33–34.

Struktura kongregacji jest następująca: Wydział ds. Seminariów Duchownych, Wydział ds. Uniwersytetów Kościelnych i Katolickich, Wydział ds. Szkół Katolickich. Nas najbardziej interesuje drugi wydział, który troszczy się, aby wykładane na podległych mu uniwersytetach dyscypliny kościelne i humanistyczne były zgodne z doktryną chrześcijańską. Na **uniwersytetach kościelnych** wykłada się teologię, filozofię chrześcijańską, historię Kościoła, prawo kanoniczne – to co łączy się z realizacją misji Kościoła. Natomiast na **uniwersytetach katolickich** są wszystkie wydziały, np. medycyny, nauk przyrodniczych, dyplomacji, i są one prowadzone przez diecezje, zgromadzenia zakonne. Kongregacja czuwa nad poprawnością nauczania i życia profesorów oraz nad odpowiednią opieką duszpasterską studentów. Wydział drugi zajmuje się również erygowaniem kościelnych uniwersytetów i szkół wyższych, ich zatwierdzeniem: statuty, wybór rektora, dziekana, aprobuje nominacje profesorskie i nadanie doktoratów *honoris causa*. Podczas pontyfikatu Jana Pawła II powstało na świecie 250 nowych uniwersytetów, a aktualnie jest ich 1300; znajdują się nawet w krajach z znikomej liczbie katolików.

Stolica Apostolska przez Kongregację Edukacji Katolickiej włączyła się w realizację założeń Procesu Bolońskiego, którego zadaniem jest zunifikowanie systemu studiów w Europie. W ramach Procesu Bolońskiego w 2006 r. zorganizowano w Watykanie symposium, podczas którego w wystąpieniach sporo mówiono o świecie wartości w procesie edukacyjnym.

Kongregacja Edukacji Katolickiej (dalej też: KEK) i uczelnie jej podległe kierują się następującymi dokumentami: dla seminariów duchownych – *Ratio Fundamentalis institutionis Sacerdotalis* z 19 marca 1985 r.; dla uniwersytetów kościelnych – Konstytucją Apostolską Jana Pawła II *Sapientia christiana* z 15 kwietnia 1979 r. (wydział czy uczelnia muszą być założone przez KEK i ona też nadaje tytuły i stopnie imieniem Stolicy Apostolskiej). Uniwersytetów i wydziałów kościelnych jest w świecie ok. 150, zajmują się głębszym badaniem Objawienia Bożego oraz tymi zagadnieniami, które są istotne dla przekazu wiary i ewangelizacji. Zostały powołane dla budowania Kościoła i duchowego pożytku wierzących chrześcijan, jak również promowania nauk, które służą ewangelizacji (pedagogika, socjologia, psychologia). Uniwersytety katolickie natomiast kierują się Konstytucją Apostolską Jana Pawła II *Ex corde Ecclesiae* z 15 VIII 1990 r. Prowadzą badania i wykładają różne dziedziny wiedzy. Może je zakładać KEK, konferencje biskupów, diecezje, zgromadzenia oraz osoby duchowne i świeckie. Konstytucja Apostolska *Ex corde Ecclesiae* potwierdza prawo Stolicy Apostolskiej do interwencji wszędzie tam, gdzie jest to konieczne, jak również obowiązek każdego uniwersytetu do zachowania jedności doktrynalnej z Kościołem i Stolicą Świętą, a nie tylko z diecezją. Takich uczelni jest ok. 1000. Uniwersytet katolicki mają opuszczać dojrzały absolwenci, o zintegrowanej osobowości, których przygotowanie teoretyczno-praktyczne wiąże się z mądrością i umiejętnością

tworzenia prawdziwego dobra¹⁴. Uniwersytet ma obowiązek poświęcać się całkowicie na rzecz prawdy, zachować wolność poszukiwań całej prawdy o naturze, człowieku i Bogu. Powinien szerokim spojrzeniem objąć rzeczywistość oraz wziąć pod uwagę wymiar duchowy, religijny i moralny człowieka. Uniwersytet katolicki musi starać się o wysokie standardy akademickości i tożsamości katolickiej człowieka.

3. Nauczanie teologii we Wrocławiu – na Papieskim Wydziale Teologicznym

Początek kształcenia teologicznego we Wrocławiu sięga roku 1565, kiedy jako jedno z pierwszych powstało w Kościele Powszechnym seminarium duchowne, które zgodnie z dyspozycjami Soboru Trydenckiego miało przygotowywać kandydatów do kapłaństwa pod względem ascetycznym, duszpasterskim i intelektualnym. Natomiast wydział teologiczny we Wrocławiu formalnie rozpoczął swoją działalność w 1702 r. w ramach powołanej (za domniemaną zgodą Stolicy Apostolskiej) Akademii Leopoldyńskiej, prowadzonej przez zakon Jezuitów. Dokument cesarza Leopolda I nie określał ściśle jednej nazwy wspomnianej uczelni, dlatego uprawnione stały się terminy: Academia i Universitas Leopoldina. Warto przypomnieć, że tej uczelni składającej się wyłącznie z wydziału filozofii i wydziału teologii zostały przyznane wszystkie przywileje, jakie posiadały wtedy uniwersytety europejskie, wspomniane w dokumencie cesarskim, m.in. w Paryżu, Bolonii, Wiedniu i Ołomuńcu, których struktura posłużyła jezuitom do ukształtowania Akademii Leopoldyńskiej we Wrocławiu.

Inauguracja działalności wydziału teologicznego integralnie związana jest z datą 15 listopada 1702 r., a więc z dniem otwarcia uniwersytetu i imieninami cesarza Leopolda I. Początkowo uczelnia posiadała prawa nadawania stopni bakalaureatu, licencjatu, magisterium i doktoratu z zakresu filozofii, prawa kanonicznego i teologii. W latach 1715–1730 podejmowano próby zorganizowania wydziałów prawa i medycyny. Bazę materialną stanowiły pomieszczenia kolegium jezuickiego, a w 1728 r. rozpoczęto budowę obecnego gmachu uniwersyteckiego, z aulą Leopoldyńską, do dzisiaj chlubą miasta Wrocławia.

Wydział Teologiczny musiał przejść również przez historyczne perturbacje, związane z decyzją papieża Klemensa XIV z dnia 21 lipca 1773 r. o rozwiązaniu zakonu Jezuitów. Jednakże w Prusach, a więc i we Wrocławiu, osiągnięto swego rodzaju porozumienie (na skutek rozmów między Stolicą Apostolską a Berlinem) i zgodzono się na dalsze funkcjonowanie Universitas Leopoldina, a w nim wydziału teologicznego, zatrudnienie

¹⁴ Por. G. Sokołowski, *Kongregacja Edukacji Katolickiej*, [w:] W. Irek, G. Sokołowski (red.), *Illum oportet crescere. Księga Pamiątkowa dla uczczenia Kardynała Zenona Grocholewskiego*, Wrocław 2009, s. 43–51.

pracowników naukowych, podległych jednak jurysdykcji biskupa diecezjalnego. Warto zauważyć, że przez ponad sto lat poziom nauczania teologii w Akademii Leopoldyńskiej nie odbiegał od standardów we współczesnych jej uniwersytetach europejskich, a nawet niejednokrotnie je przewyższał.

W 1811 r. nastąpiło połączenie katolickiej Akademii Leopoldyńskiej z protestanckim Uniwersytetem Viadrina działającym we Frankfurcie nad Odrą. Od tegoż właśnie roku istniał w ramach Uniwersytetu Wrocławskiego Wydział Teologii Katolickiej, który działał do 1945 r., obok Wydziału Teologii Ewangelickiej. Stwarzało to pole szczególnej polaryzacji naukowej, choć należy wskazać, że profesorowie obydwu wydziałów mieli świadomość, iż reprezentują odmienne orientacje teologiczne. Jednakże nie żywili wobec siebie niechęci, a sposób teologicznego myślenia skłaniał ich do wzajemnego szacunku. Podkreślić też należy, że wydział teologii protestanckiej zawsze pozostawał w bezpośredniej zależności od władzy państwowej, natomiast wydział teologii katolickiej pozostawał w zależności od władzy państwowej i biskupa wrocławskiego, który współdecydował o mianowaniu profesorów oraz o programie wykładów i zajęć dla studentów teologii katolickiej. W takich warunkach wydział teologii katolickiej miał możliwości angażowania najwybitniejszych teologów i wykładowców, którzy bezpośrednio tworzyli bogaty nurt w naukach teologicznych, jednak nieraz żywiąc wysokie aspiracje, mogli doprowadzić do pewnych doktrynalnie trudnych sytuacji. Godzi się również zauważyć, że przez kolejne stulecie profesorowie Wydziału Teologii Katolickiej na Uniwersytecie Wrocławskim dochodzili do wypracowania wzorcowego modelu i wizerunku, zwłaszcza przez swój etos wykładowcy i badacza, swoją wyobraźnię i sprawność intelektualną, dociekliwość i nienaganny poziom moralny. Zaproponowany w takim wymiarze **etos uczonego** wypełniał przestrzeń naukową, duchową i moralną, stanowiąc istotę posłannictwa i naukowej służby wobec studentów, nauki, Kościoła i społeczeństwa. Etos ten został poważnie zniszczony przez wybuch kolejnych wojen. W nowej sytuacji podejmowano jednak trud jego odbudowy¹⁵.

Po drugiej wojnie światowej władze kościelne podjęły starania o wznowienie działalności Wydziału Teologicznego na odrodzonym w nowej rzeczywistości politycznej Uniwersytecie Wrocławskim. Starania te z przyczyn ideologicznych nie powiodły się i dlatego od 1945 r. ustała praktycznie możliwość naukowej formacji kandydatów do kapłaństwa i świeckich studentów teologii na Uniwersytecie Wrocławskim¹⁶. Polskie władze Uniwersytetu Wrocławskiego i Politechniki Wrocławskiej nie udzieliły poparcia dla podjętych starań o kontynuację pracy wydziału teologicznego. Administrator Apostolski ks. dr Karol

¹⁵ Por. W. Góralski, *op. cit.*, s. 35–36.

¹⁶ Por. A. Kubiś, *Z dziejów usuwania teologii/wydziałów teologicznych z uniwersytetów*, „Studia Nauk Teologicznych PAN. Teologia na uniwersytecie” 2008, nr 3, s. 49–61.

Milik od dnia 8 października 1947 r. wznowił jedynie działalność Wyższego Seminarium Duchownego, posiadającego własne studium teologii przy pl. Katedralnym 14, w gmachu dawnego Collegium Gregorianum. W trudnym okresie totalitaryzmu Kongregacja ds. Seminariów i Uniwersytetów Katolickich w dniu 28 lutego 1964 r. wyraziła zgodę na utworzenie we Wrocławiu Akademickiego Studium Teologicznego, uznając studia filozoficzno-teologiczne w Arcybiskupim Seminarium Duchownym we Wrocławiu za podstawę utworzenia Akademickiego Studium Teologicznego i następnie w dniu 28 lutego 1968 r. przyjęła również powyższe studia akademickie jako prawną kontynuację funkcjonującego na przedwojennym Uniwersytecie Wrocławskim Wydziału Teologicznego (Prot. N. 514/64/21), przekazując mu wszystkie przywileje przedwojennego wydziału teologicznego. Stolica Apostolska zwróciła także uwagę władzom wrocławskiej uczelni teologicznej na pilną potrzebę teologicznego kształcenia osób świeckich, a więc świeckich teologów.

Ojciec Święty Paweł VI w dniu 2 VI 1974 r. oficjalnie przyznał Wydziałowi Teologicznemu we Wrocławiu miano Papieski (Prot. N. 1081/69/26) i od tej pory pełna nazwa wrocławskiej Uczelni brzmi: Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu – PONTIFICIA FACULTAS THEOLOGICA WRATISLAVIENSIS. Władze państwowe nie chciały jednakże uznać istnienia tego wydziału teologicznego w strukturze polskich uczelni akademickich. Należy wskazać, że od 1974 r. na Papieskim Wydziale Teologicznym jest realizowany pełny program kształcenia teologicznego katolików świeckich, a od 1977 r. działają stacjonarne studia teologiczne dla studentów świeckich oraz członków instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostolskiego. Papieski Wydział Teologiczny (dalej też: PWT) w tym czasie wielokrotnie domagał się przyznania mu osobowości prawnej i formalnego uznania przez władze państwowe. Ze strony władz politycznych i państwowych nie było pozytywnej reakcji i odpowiedzi.

Dopiero w 1981 r., na fali zrywu solidarnościowego w Polsce, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu wraz z innymi uczelniami papieskimi otrzymał osobowość prawną. Natomiast w 1989 r. na mocy porozumienia między rządem i episkopatem PWT zostaje uznany przez władze państwowe i zaliczony do grona uczelni wyższych, podejmujących działalność naukowo-dydaktyczną w Polsce. Warto uzupełnić, że w dniu 10 stycznia 1981 r. Kongregacja pro Institutione Catholica zatwierdziła umowę o współpracy między Papieskim Wydziałem Teologicznym we Wrocławiu a Opolskim Wyższym Seminarium Duchownym w Nysie. Podobną umowę zawarł Papieski Wydział z Wyższym Seminarium Duchownym (dalej też: WSD) w Gościkowie-Paradyżu (1989), z WSD Księży Salwatorianów w Bagnie (1989) oraz WSD Ojców Franciszkanów w Kłodzku. Od 1989 r. w Gorzowie Wielkopolskim działała filia Papieskiego Wydziału Teologicznego. Formację kapłańską zdobywali również klerycy Seminarium Księży

Klaretynów i Sercanów. Obecnie umowy o afiliacji zostały podpisane z WSD Diecezji Legnickiej, WSD Diecezji Świdnickiej, WSD Salwatorianów oraz WSD Ojców Franciszkanów we Wrocławiu. Na Wydziale studiują również klerycy Seminariów Ojców Sercanów i Misjonarzy Klaretynów oraz świeccy na studiach dziennych i zaocznych.

Stabilizacja dla Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu i formalny kształt uczelni akademickiej pojawił się pod koniec lat osiemdziesiątych, choć jeszcze nie wszystkie instytucje w Polsce honorowały stopnie naukowe nadawane przez PWT i inne kościelne uczelnie w kraju. Od 30 września 1990 r. uczelnia posiada uprawnienia do nadawania stopni naukowych doktora i doktora habilitowanego nauk teologicznych, na mocy potwierdzenia ministerialnego. Kolejny ważny dokument został wydany dnia 16 lutego 2000 r. przez ministra edukacji narodowej, w którym stwierdzono, że Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu spełnia wymagane warunki do prowadzenia studiów wyższych magisterskich na kierunkach teologia oraz Obwieszczenie – w Monitorze Polskim nr 11/2000, w którym prawnie stwierdza się, że Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu ma prawo do nadawania stopnia naukowego doktora nauk teologicznych i doktora habilitowanego nauk teologicznych.

Warto uzupełnić, że PWT został również przyjęty do międzynarodowej organizacji COCTI (*Conference of Catholic Theological Institutions*), zrzeszającej ponad 100 członków z ponad 30 krajów świata. Również w Polsce umocnił swoją pozycję, gdy 6 VI 2001 r. został przyjęty w poczet uczelni akademickich zrzeszonych w KRASP (Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich) oraz uzyskał „Certyfikat Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich” (nr 11/2002) w uznaniu wysokiej jakości kształcenia teologicznego. W dniu 6 sierpnia 2009 r. Prefekt Kongregacji Edukacji Katolickiej zatwierdził nowy Statut Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu. Od roku akademickiego 2012/2013 rozpoczęto kształcenie filozoficzne na poziomie I stopnia, a w roku 2013 utworzono studia pierwszego stopnia z pedagogiki. Podjęto również prace zmierzające do przekształcenia PWT w Papieską Akademię Teologiczną.

Na strukturę Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu składa się działalność 7 instytutów: I – Filozofii chrześcijańskiej (5 katedr), II – Historii Kościoła (4 katedry), III – Nauk biblijnych (5 katedr), IV – Nauk społecznych (4 katedry), V – Teologii systematycznej (7 katedr), VI – Teologii duchowości (3 katedry), VII – Teologii pastoralnej (5 katedr), oraz 33 samodzielnych katedr naukowych. Katedry stanowią jednostki organizacyjne pracy naukowej i dydaktyczno-wychowawczej, związane z określoną specjalizacją badawczą i określonym przedmiotem nauczania¹⁷.

¹⁷ Por. Informator PWT na rok akademicki 2013/2014, Wrocław 2013, s. 33–38.

4. Podstawa prawna dla kierowania działalnością naukowo-badawczą i dydaktyczną

Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu jest kościelną szkołą wyższą, uczelnią jednowydziałową, posiadającą osobowość prawną. Podstawę prawną działalności stanowi Deklaracja Kongregacji *Pro Institutione Catholica* z 22 lutego 1968 r. (N. Prot. 514/64/21), zgodnie z którą PWT kontynuuje działalność naukowo-dydaktyczną Wydziału Teologii Uniwersytetu Wrocławskiego. Działalność naukowo-badawcza oraz dydaktyczna i organizacyjna oparta jest na normach Kodeksu Prawa Kanonicznego i Konstytucji Apostolskiej *Sapientia christiana* z 15 IV 1979 r. oraz na innych aktach prawnych wydanych przez Stolicę Apostolską, których przedmiotem jest działalność kościelnych szkół wyższych. Podstawę prawną działalności Wydziału stanowi również konkordat podpisany 28 lipca 1993 r. między Stolicą Apostolską a Rzeczypospolitą Polską (ratyfikowany przez prezydenta RP 23 II 1998 r. – Dz. U. Nr 51, poz. 318). Na podstawie umowy z 1 lipca 1999 r. zawartej między Rządem RP a Konferencją Episkopatu Polski (Dz. U. Nr 63, poz. 727) w zakresie praw studentów działalność Wydziału objęta jest również przepisami ustawy z 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 164, poz. 1365 z późn. zm.). W związku z treścią postanowienia zawartego w zarządzeniu nr 3 Ministra Edukacji Narodowej z 31 stycznia 1996 r. w sprawie stwierdzenia uprawnień do nadawania stopni naukowych (Monitor Polski Nr 22, poz. 174) Wydział jest uprawniony do nadawania stopni naukowych doktora i doktora habilitowanego. Na podstawie decyzji nr 3 Ministra Edukacji Narodowej z 16 lutego 2000 r. potwierdzono uprawnienia Wydziału do prowadzenia jednolitych studiów magisterskich na kierunku teologia, które można kontynuować na studiach doktoranckich. Na podstawie decyzji (DKN. ZNU. 6022.7 EK 2012.1) ministerialnej Wydział posiada również uprawnienia do prowadzenia studiów pierwszego stopnia na kierunku filozofia i pedagogika. W powojennej historii egzaminy magisterskie zaczęto przeprowadzać od 1971 r., pierwsza publiczna obrona rozprawy doktorskiej odbyła się 16 czerwca 1976 r. Dotychczas nadano blisko 6000 dyplomów magisterskich, prawie 900 licencjatów rzymskich, stopień naukowy doktora teologii uzyskało 280 osób, a od 1990 r. przeprowadzono blisko 60 kolokwii habilitacyjnych, zachowując wiernie wymagania kolejnych promulgacji ustaw o stopniach i tytułach naukowych¹⁸.

¹⁸ Por. Informator PWT na rok akademicki 2013/2014, Wrocław 2013, s. 9–12.

5. Rada Naukowa Konferencji Episkopatu Polski wyrazem troski o akademicki poziom teologicznego kształcenia i zdobywania stopni naukowych

Powojenne włączenie Polski do bloku państw komunistycznych przyniosło narzucenie jej radzieckiego modelu ustrojowego. Jedną z jego zasad stał się rozdział Kościoła od państwa, przy czym była to *de facto* separacja wroga. Nic też dziwnego, że ostrze owej wrogości dotkliwie dotknęło również dziedzinę wyższego szkolnictwa kościelnego, w tym teologicznego¹⁹. Działalność władz komunistycznych w zakresie likwidacji wydziałów teologicznych zmierzały do utworzenia Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie i Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej. Natomiast biskupi polscy wykazywali stopniowo troskę o zachowanie akademickiego kształcenia teologicznego, angażując w rozwiązanie tego problemu Stolicę Apostolską. Trzeba wskazać, że pierwszy Statut Konferencji Episkopatu Polski z 1969 r. nie przewidywał tworzenia rad i zespołów, oprócz Rady Stałej²⁰. Niemniej jednak biskupi na 119. Zebraniu plenarnym Konferencji Episkopatu Polski we Wrocławiu, w dniach 4–6 maja 1970 r., po raz pierwszy dyskutowali nad potrzebą utworzenia Rady Naukowej²¹. Zamierzenia te zostały zrealizowane dwa lata później, gdy w czasie 131. Zebrania plenarnego w Krakowie²² utworzono Radę Naukową Episkopatu i przyjęto „w zasadzie” jej Statut²³. Przewodniczącym Rady został kard. Karol Wojtyła, Metropolita Krakowski, a jej skład personalny powołano na 134. Zebraniu

¹⁹ Por. W. Góralski, *op. cit.*, s. 36–39.

²⁰ Por. Statutum Conferentiae Episcoporum Poloniae. Varsaviae, 13-02-1969 (uwierzytelniona kopia). Archiwum Konferencji Episkopatu Polski (dalej: AKEP), sygn. akt II 013100.

²¹ Por. Uchwały Konferencji Plenarnych Episkopatu Polski 1946–1989. Teksty uchwał Konferencji Plenarnych Episkopatu według działów. AKEP, sygn. akt I 0130/III, poz. III 24/3; zob. Uchwały Konferencji Plenarnych Episkopatu Polski 1946–1989. Wykaz Konferencji Plenarnych Episkopatu Polski. AKEP, sygn. akt I 0130/III, s. VI 4. Poniżej skorzystano z najnowszego opracowania: M. Stępień, *Pozycja prawna Konferencji Episkopatu Polski. Studium prawnohistoryczne*, Warszawa 2014, s. 239–242 (mpis).

²² Biskupi obradowali na 131. Zebraniu plenarnym Konferencji Episkopatu w Krakowie, w dniach 27 i 28 czerwca 1972 r. Por. Uchwały Konferencji Plenarnych Episkopatu Polski 1946–1989. Wykaz Konferencji Plenarnych Episkopatu Polski. AKEP, sygn. akt I 0130/III, s. VI 5.

²³ Uchwały Konferencji Plenarnych Episkopatu Polski 1946–1989. Teksty uchwał Konferencji Plenarnych Episkopatu według działów. AKEP, sygn. akt I 0130/III, poz. III 24/4. Statut Rady Naukowej składał się z trzech części: „Charakter Rady Naukowej Episkopatu Polski”, „Zadania Rady Naukowej”, „Postanowienia końcowe”. Statut Rady Naukowej Episkopatu Polski (przyjęty na 131. KPE w Krakowie 28 VI 1972) (*pro vera copia* – podpis kard. S. Wyszyńskiego. Warszawa, 04-08-1972). AKEP, sygn. akt II 014, s. 1–5. Radę zdefiniowano, jako „grupę uczonych katolickich, profesorów wyższych uczelni akademickich, których Konferencja Plenarna Episkopatu Polski powołuje dla spełnienia zadań związanych z działalnością naukową oraz rozwojem nauki w Kościele Katolickim w Polsce”. Art. 1, *ibidem*, s. 1. Stwierdzono dalej, że jest to „organ opiniotwórczy z głosem doradczym w zakresie całości spraw związanych ze stanowieniem o nauce katolickiej w Polsce tak pod względem merytorycznym jak i organizacyjnym”. Art. 3, *ibidem*, s. 2.

plenarnym w Warszawie²⁴. Do Rady weszło 16 osób, w tym 3 biskupów, 11 księży i 2 osoby świeckie, wybranych przez zebranie plenarne na pięcioletnią kadencję²⁵. Przewodniczący Komisji Episkopatu do spraw Nauki Katolickiej jednocześnie pełnił funkcję przewodniczącego Rady Naukowej²⁶. Po pięciu latach działalności tego gremium, w 1977 r., kard. Karol Wojtyła tak określił cel powołania Rady Naukowej: „Nowy ten organ Episkopatu Polski został powołany przede wszystkim z myślą o zabezpieczeniu prawa Kościoła w Polsce do stanowienia o nauce katolickiej w Polsce zarówno od strony merytorycznej jak też i organizacyjnej”²⁷. Metropolita Krakowski zaznaczył, że Rada Naukowa gwarantuje zespolenie uczelni katolickich w Polsce, a słuszność tej koncepcji została potwierdzona na drugim kongresie uczelni katolickich, który odbywał się w Rzymie w dniach od 23 listopada do 3 grudnia 1976 r. Jak relacjonował kard. Karol Wojtyła, w czasie spotkań mówcy podkreślali, że doświadczenia polskie w tej dziedzinie mają poważne znaczenie dla wypracowywanej obecności nowej Konstytucji Apostolskiej o studiach akademickich. Przewodniczący Rady Naukowej stwierdził, że to gremium Konferencji Episkopatu Polski, „czuwając nad sprawą promocji kadr naukowych (samodzielnymi pracownikami dyscyplin kościelnych), może bardzo pomóc poszczególnym

²⁴ Obrady 134. Zebrania plenarnego Konferencji Episkopatu odbywały się w Warszawie w dniach 24 i 25 stycznia 1973 r. Zob. Uchwały Konferencji Plenarnych Episkopatu Polski 1946–1989. Wykaz Konferencji Plenarnych Episkopatu Polski. AKEP, sygn. akt I 0130/III, s. VI 5.

²⁵ Oto skład personalny Rady Naukowej Episkopatu Polski: kard. Karol Wojtyła, bp Wincenty Urban, bp Walenty Wójcik, ks. prof. Eugeniusz Florkowski, ks. prof. Wincenty Granat, o. prof. Augustyn Jankowski OSB, ks. prof. Marian Jaworski, ks. prof. Ludwik Krupa, ks. prof. Stanisław Łach, ks. prof. Stanisław Olejnik, ks. prof. Paweł Pałka, ks. prof. Marian Rechowicz, ks. prof. Ignacy Różycki, ks. prof. Antoni Słomkowski, prof. Czesław Staszewski, prof. Stefan Świerzawski. Na karcie ze składem personalnym dopisano, że z Radą ściśle będą współpracować rektorzy oraz dziekani uczelni Akademickich w Polsce: Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie, Papieskiego Wydziału Teologicznego w Poznaniu, Papieskiego Wydziału Teologicznego w Warszawie, Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu, Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, Zakonnego Wydziału Filozoficznego i Teologicznego Księżąt Jezuitów i Zakonnego Wydziału Teologicznego Ojców Dominikanów. Uchwała 134. Konferencji Plenarnej Episkopatu, Warszawa, 24.01.1973. AKEP, sygn. akt II 014. Por. Konferencja Episkopatu Polski. Rada Główna – Komisje. Warszawa, 16.11.1973. AKEP, sygn. akt II 014/II, k. 30. Zob. art. 3 § 2 Statutu Rady Naukowej Episkopatu Polski (przyjęty na 131. KPE w Krakowie 28 VI 1972) (*pro vera copia* – podpis kard. S. Wyszyńskiego. Warszawa, 04.08.1972). AKEP, sygn. akt II 014, s. 2; zob. Uchwały Konferencji Plenarnych Episkopatu Polski 1946–1989. Wykaz Konferencji Plenarnych Episkopatu Polski. AKEP, sygn. akt I 0130/III, s. VI 5; zob. Uwagi kard. K. Wojtyły w związku z pięcioletnią działalnością Rady Naukowej Episkopatu Polski (*Pro memoria*). Kraków, 31.05.1977. AKEP, sygn. akt II 014, s. 2. W 1975 r. skład personalny Rady Naukowej nie uległ zmianie, z tym że w tym czasie ks. prof. Marian Rechowicz został mianowany biskupem. Por. Rada Główna. Rada Naukowa oraz Komisje Konferencji Episkopatu Polski. Warszawa 1975. AKEP, sygn. akt II 014/II.

²⁶ Art. 3, § 1, Statut Rady Naukowej Episkopatu Polski (przyjęty na 131. KPE w Krakowie 28 VI 1972) (*pro vera copia* – podpis kard. S. Wyszyńskiego. Warszawa, 04.08.1972). AKEP, sygn. akt II 014, s. 2.

²⁷ Uwagi kard. K. Wojtyły w związku z pięcioletnią działalnością Rady Naukowej Episkopatu Polski (*Pro memoria*). Kraków, 31.05.1977. AKEP, sygn. akt II 014, s. 2.

uczelniom katolickim w ich konstituowaniu się i rozwoju”²⁸. Po wyborze kard. Karola Wojtyły na Stolicę Piotrową, w czasie 166. Zebrania plenarnego Konferencji Episkopatu²⁹, przewodniczącym Rady Naukowej wybrano bpa Mariana Rechowicza. Wówczas Rada liczyła 14 członków³⁰. Po ponad roku, biskupi na 172. Zebraniu plenarnym, które odbyło się w Warszawie w dniach 27–28 lutego 1980 r., dokonali odnowienia składu Rady Naukowej. Funkcję przewodniczącego Rady nadal pełnił bp Marian Rechowicz, a jej skład poszerzono do 19 członków, w tym 7 biskupów, 10 księży i dwie osoby świeckie³¹. Po śmierci bpa Mariana Rechowicza we wrześniu 1983 r. biskupi na Zebraniu

²⁸ Por. *ibidem*, s. 3. Kard. Karol Wojtyła stwierdził: „Problemem, który w dziedzinie stosunków między katolickimi uczelniami w Polsce musi być rozwiązany, jest wzajemne uznawanie nadawanych przez siebie stopni naukowych. Na uczelniach tych powinien się liczyć charakter kanoniczny stopni, a nie tylko ich charakter państwowy. Jeśli tak nie będzie, wówczas państwo, a nie Kościół będzie decydować o znacznej części spraw nauki katolickiej w Polsce. Na tym odcinku potrzebna jest przede wszystkim zmiana mentalności i postaw. Praca Rady Naukowej może tutaj okazać się bardzo pożyteczna”. *Ibidem*, s. 5.

²⁹ 166. Zebranie plenarne Konferencji Episkopatu odbyło się w Warszawie, w dniach 28 i 29 listopada 1978 r. Zob. Uchwały Konferencji Plenarnych Episkopatu Polski 1946–1989. Wykaz Konferencji Plenarnych Episkopatu Polski. AKEP, sygn. akt I 0130/III, s. VI 6.

³⁰ Uchwały Konferencji Plenarnych Episkopatu Polski 1946–1989. Teksty uchwał Konferencji Plenarnych Episkopatu według działów. AKEP, sygn. akt I 0130/III, poz. III 24/9; Komisje Konferencji Episkopatu Polski. Warszawa, 07.03.1979. AKEP, sygn. akt II 0142/II, s. 1.

³¹ Rada Naukowa Episkopatu Polski. Warszawa, 07.05.1980 (z dopiskiem „Powyższy skład osobowy Komisji został zatwierdzony przez 172. KPE” – dokument podpisany przez kard. S. Wyszyńskiego i bpa B. Dąbrowskiego). AKEP, sygn. akt III 0142/I. Po wprowadzonych zmianach w skład Rady Naukowej wchodzili: bp Marian Rechowicz – przewodniczący, bp Ignacy Tokarczuk – zastępca, ks. prof. Marian Jaworski – sekretarz, ks. doc. Adam Kubiś – podsekretarz oraz pozostali członkowie: bp Lech Kaczmarek, bp Alfons Nossol, bp Bolesław Pylak, bp Wincenty Urban, bp Walenty Wójcik, ks. prof. Eugeniusz Florkowski, o. prof. Augustyn Jankowski OSB, o. prof. Ludwik Krupa OFM, ks. prof. Stanisław Olejnik, ks. prof. Marian Finke, ks. doc. Władysław Hładowski, ks. prof. Paweł Pałki i ks. prof. Stanisław Łach, prof. Czesław Staszewski, prof. Stefan Świerzański. Nic też nie zmieniono w uregulowaniu obowiązującym od czasu powołania Rady Naukowej Episkopatu, w kwestii, że ściśle z nią będą współpracować tzw. członkowie wiryliści – rektorzy oraz dziekani uczelni akademickich w Polsce: 1. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2. Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie, 3. Papieskiego Wydziału Teologicznego w Poznaniu, 4. Papieskiego Wydziału Teologicznego w Warszawie, 5. Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu, 6. Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, 7. Wydziału Filozoficznego Księży Jezuitów w Krakowie, 8. Wydziału Teologicznego Księży Jezuitów w Warszawie, 9. Wydziału Teologicznego Ojców Dominikanów w Krakowie. *Ibidem*. W archiwum Konferencji istnieje dokument zatytułowany *Rada Naukowa Episkopatu Polski*, w którym widnieje 16 członków Rady Naukowej, w tym 7 biskupów, 7 księży i dwie osoby świeckie. Jako członków nie uwzględniono tam: ks. doc. Adama Kubisia, ks. prof. Mariana Finke, ks. doc. Władysława Hładowskiego, ks. prof. Pawła Pałki i ks. prof. Stanisława Łacha, a jednocześnie dodano: ks. rektora Kazimierza Romaniuka, ks. prof. Ignacego Różyckiego. Rada Naukowa Episkopatu Polski (bez daty, z dopiskiem „Powyższy skład osobowy Komisji został zatwierdzony przez 172. KPE” – dokument podpisany przez kard. S. Wyszyńskiego i bpa B. Dąbrowskiego). AKEP, sygn. akt III 0142/I. Biskup Kazimierz Romaniuk wszedł w skład Rady Naukowej dopiero po nominacji na biskupa, uchwałą 191. Zebrania plenarnego Konferencji Episkopatu z dnia 23 marca 1983 r. Zob. Komunikat 191. Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski. Warszawa, 26.03.1983, [w:] KKEP, s. 275. Trudno jest jednoznacznie ocenić, który z tych dokumentów zawiera prawidłowe dane. Wydaje się, że opatrzony datą wystawienia – 7 maja 1980 r. Wraz z przyjęciem w 1978 r. odnowionego Statutu Rady Naukowej na następne pięć lat, który Konferencji Episkopatu prezentował jeszcze kard. Karol Wojtyła, odstąpiono od zasady, że każdorazowy przewodniczący Komisji Episkopatu do spraw Nauki Katolickiej jednocześnie sprawuje funkcję przewodniczącego Rady Naukowej

plenarnym Konferencji w marcu następnego roku, przewodniczenie Rady powierzyli biskupowi Alfonsowi Nossolowi³². Skład osobowy Rady Naukowej na dzień 7 października 1984 r. był następujący: bp Alfons Nossol – przewodniczący, kard. Franciszek Macharski – zastępca, bp Marian Jaworski i ks. dr Helmut Sobeczko – sekretarze oraz pozostali członkowie: bp Bolesław Pylak, bp Kazimierz Romaniuk, bp Julian Wojtkowski, bp Walenty Wójcik, ks. doc. Kazimierz Dola, o. prof. Augustyn Jankowski OSB, ks. prof. Bolesław Kumor, ks. prof. Stanisław Nagy, prof. Stanisław Olejnik, ks. prof. Jan Kanty Pytel, ks. prof. Romuald Rak, ks. prof. Marek Starowieyski, ks. prof. Marian Żurowski TJ, prof. Wojciech Bartel, prof. Stefan Sawicki, doc. Krystyna Stawecka³³.

Statut Konferencji z 1986 r. wprowadził pewne zmiany dotyczące rad tworzonych przez Episkopat Polski. Przede wszystkim, w przeciwieństwie do poprzednich uregulowań, w dokumencie tym znalazł się zapis mówiący, że „Konferencja Episkopatu ustanawia poszczególne Rady i Komisje”. Według tych uregulowań rady Episkopatu były organami opiniotwórczymi, w których skład mieli wchodzić biskupi oraz eksperci z poszczególnych dziedzin. Przewodniczących tych gremiów wybierali biskupi na pięcioletnią kadencję, na sesjach plenarnych Konferencji, po przedstawieniu wniosku przez Radę Główną. Prace rad miały być prowadzone na podstawie uchwalanych przez nie regulaminów, a zatwierdzanych przez Radę Główną. Statut z 1986 r. z nazwy wymieniał Radę Naukową Episkopatu i upoważniał Konferencję do powoływania innych rad i przekształcania już istniejących. Statut Konferencji Episkopatu z 1986 r. wszedł w życie w końcu 1987 r., dopiero na 233. Sesji plenarnej w dniu 9 marca 1989 r. zatwierdzono odnowiony skład osobowy Rady Naukowej. W porównaniu z poprzednim stanem do tego grona włączono ks. prof. Alberta Mieczysława Krąpca OP i prof. Tadeusza Kurpińskiego; zabrakło w nim już wówczas nieżyjącego ks. prof. Mariana Żurowskiego. Nowym uregulowaniem dotyczącym Rady Naukowej było włączenie do niej z urzędu, jako członków rektorów i dziekanów, następujących katolickich uczelni akademickich w Polsce: Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, Papieskiego

Episkopatu. Uchwały Konferencji Plenarnych Episkopatu Polski 1946–1989. Teksty uchwał Konferencji Plenarnych Episkopatu według działów. AKEP, sygn. akt I 0130/III, poz. III 24/7.

³² Komunikat 199. Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski. Warszawa, 29.03.1984, [w:] KKEP, s. 286–287; Załącznik do Komunikatu 199. Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski, [w:] KKEP, s. 288. W uchwale ze 198. Zebrania plenarnego, które odbyło się w dniach 25 i 26 stycznia 1984 r., stwierdza się, że wówczas dokonano wyboru przewodniczącego Rady Naukowej Episkopatu. Uchwała 198. Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski. Warszawa, 26.01.1984. AKEP, sygn. akt III 0142/II, s. 1. Zob. Uchwały Konferencji Plenarnych Episkopatu Polski 1946–1989. Wykaz Konferencji Plenarnych Episkopatu Polski. AKEP, sygn. akt I 0130/III, s. VI 7.

³³ Komisje Konferencji Episkopatu Polski (kadencja 1984–1989). Sekretariat Episkopatu Polski. Warszawa, dnia 7 października 1984 r. AKEP, sygn. akt III 0142/II, s. 12–13. Identyfikacyjny skład osobowy Rady Naukowej znajduje się w dokumencie prawdopodobnie z końca 1984 r. Rada Naukowa Episkopatu Polski. Warszawa (skład Rady potwierdzony terminem: *in fide* i podpisem abpa B. Dąbrowskiego) (bez daty – jak się wydaje koniec 1984 r.). AKEP, sygn. akt III 0142/II.

Wydziału Teologicznego w Poznaniu, Papieskiego Wydziału Teologicznego w Warszawie, Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu, Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, Zakonnego Wydziału Filozoficznego i Teologicznego Księży Jezuitów, Zakonnego Wydziału Teologicznego Ojców Dominikanów.

Podstawową troską Rady Naukowej Episkopatu Polski było merytoryczne czuwanie, aby procedura nadawania stopni akademickich na uczelniach zależnych od władzy kościelnej była tożsama z procedurą obowiązującą na uczelniach państwowych. Rada Naukowa Episkopatu Polski oceniała każdą procedurę i potwierdzała nadanie stopnia doktora habilitowanego oraz każdy awans naukowy. Dlatego na kanwie art. 23 ust. 2 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w PRL (po nowelizacji w RP) potwierdzono status wyższych uczelni kościelnych w Polsce oraz wskazano na zakres uznawalności stopni i tytułów naukowych na kanwie porozumienia rządu i Episkopatu Polski, które podpisano w dniu 30 czerwca 1989 r., w sprawie uregulowania statusu wyższych uczelni papieskich oraz trybu i zakresu uznawania przez państwo stopni i tytułów naukowych nadawanych przez te uczelnie³⁴. W tym zakresie należy przywołać unormowania wynikające z art. 15 ust. 2 Konkordatu, dokonane przez upoważnioną przez Stolicę Apostolską Konferencję Episkopatu Polski i rząd RP – w sprawie statusu prawnego szkół wyższych oraz w sprawie trybu i zakresu uznawania przez państwo stopni i tytułów nadawanych przez kościelne szkoły wyższe – umowa zawarta 1 lipca 1999 r., ogłoszona przez Ministra Spraw Zagranicznych w formie obwieszczenia z 29 lipca 1999 r. (Dz. U. Nr 63, poz. 727). Uznanie osobowości prawnej tych uczelni wskazało na konieczność respektowania norm prawnych zawartych w ustawach – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym z 2003 i 2011 r.

Należy jeszcze wskazać na wydziały teologiczne powstałe na uniwersytetach państwowych od 1994 r. (Opole)³⁵, Poznań – UAM (1998), Olsztyn – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski (1999), Katowice – UŚ (2000), Toruń – UMK (2001)³⁶, Szczecin – US (2003) itp.

³⁴ M.P. Nr 22, poz. 174. Postanowiono w § 3, że tworzenie przez Kościół katolicki nowych uczelni papieskich w kraju oraz ich podział, łączenie lub zniesienie albo zmiana ich profilu naukowego, a także tworzenie filii wymaga uprzedniego zawarcia odpowiedniej umowy rządu i Konferencji Episkopatu Polski. Jako władze uczelni papieskich wskazano ich wielkich kanclerzy (§ 7 ust. 1). Uznano uprawnienia uczelni papieskich do nadawania absolwentom tytułów zawodowych magistra (§ 13) oraz do nadawania stopni naukowych doktora i doktora habilitowanego, po spełnieniu warunków określonych przepisami prawa państwowego (§ 15), a także do nadawania tytułów naukowych profesora zwyczajnego i profesora nadzwyczajnego po zasięgnięciu opinii Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej (§ 20). Stopnie naukowe nadawane przez uczelnie papieskie uznano za równoważne ze stopniami naukowymi nadawanymi przez państwowe jednostki organizacyjne (§ 5). Por. W. Góralski, *op. cit.*, s. 39–40.

³⁵ Por. R. Pośpiech, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego*, „Studia Nauk Teologicznych PAN. Teologia na uniwersytecie” 2008, nr 3, s. 193–199.

³⁶ Por. J. Perszon, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, „Studia Nauk Teologicznych PAN. Teologia na uniwersytecie” 2008, nr 3, s. 221–226.

W Polsce istnieje więc 11 wydziałów teologicznych: 4 na uczelniach kościelnych (KUL³⁷, UJPII Kraków³⁸, PWT Wrocław³⁹ i Warszawa⁴⁰) oraz 7 na uniwersytetach państwowych (UO, UAM, UWM, UKSW⁴¹, UŚ, UMK, US).

6. Zakończenie

Uczelnie kościelne, w tym Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, uczestniczą również w tworzeniu i rozwijaniu bogactwa dziejowej nauki i kultury, które z takim powodzeniem wpisuje się w etos uniwersyteckiego posłannictwa i misji. Celem jest wytrwale zgłębianie źródła wiedzy, która odkrywa człowiekowi pełniejszą prawdę nie tylko o nim samym, ale również o otaczającym go świecie. Tak odkryta prawda zostaje przekazana społeczności, której uniwersytet ma służyć i w której ma pielęgnować uniwersalną wizję człowieka i świata, nie powodując nigdy jej spauperyzowania. Warto może przejąć się stwierdzeniem wybitnego Polaka, św. Jana Pawła II, który w swoim czasie wskazał, iż „zdeformowana lub niepełna wizja człowieka sprawia, że nauka przemienia się łatwo z dobrodziejstwa w poważne zagrożenie dla człowieka. Rozwój współczesnych badań naukowych w pełni potwierdza te obawy”⁴².

³⁷ Por. M. Lizut, *Wydział Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, „Studia Nauk Teologicznych PAN. Teologia na uniwersytecie” 2008, nr 3, s. 169–180.

³⁸ Por. J. Mieczkowski, J. D. Szczurek, *Wydział Teologiczny Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie*, „Studia Nauk Teologicznych PAN. Teologia na uniwersytecie” 2008, nr 3, s. 181–192; Por. A. Żurek, *Wydział Teologiczny Sekcja w Tarnowie Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie*, [w:] *ibidem*, s. 227–231.

³⁹ Por. G. Sokołowski, *Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu*, „Studia Nauk Teologicznych PAN. Teologia na uniwersytecie” 2008, nr 3, s. 215–219.

⁴⁰ Por. J. Miazek, Z. Kubacki, *Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie*, „Studia Nauk Teologicznych PAN. Teologia na uniwersytecie” 2008, nr 3, s. 201–213.

⁴¹ Por. R. Bartnicki, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie*, „Studia Nauk Teologicznych PAN. Teologia na uniwersytecie” 2008, nr 3, s. 147–167.

⁴² Jan Paweł II, *Przemówienie w kolegiacie św. Anny w Krakowie (8 czerwca 1997)*, [w:] *Jubileusz sześćsetlecia Wydziału Teologicznego w Krakowie*, s. 178.